

טבריה

"בראשונה היו בני טבריה מהלכין את כל חמתא, ואין בני חמתא באין אלא עד מקום הכיפה בלבד. עכשיו בני טבריה ובני חמתא חזרו להיות עיר אחת." (תוספתא עירובין פרק ה')

בקיצור:

גבולות העיר טבריה בתקופה הרומית הקדומה, ימי המשנה והתוספתא ידועים כיום. שרידי בניה וממצאים מהתקופה הרומית הקדומה נמצאו החל מהגן הארכיאולוגי באיזור המכונה ה"עיר העתיקה" בטבריה של ימינו, (וברחוב טולדאנו בשכונת "גאולים" שמדרום מערב לו), ועד לשער העיר, כ- 1700 מטרים מדרום, בתוך "פארק ברקו". והמסקנה היא שהעיר הרומית השתרעה בין התחומים האלו.

בתקופה הביזנטית הוקפה טבריה חומה, גם היא מצביעה לנו על גבולות העיר. העיר חמת נמצאת מדרום לטבריה, וחומתה הדרומית של חמת נמצא כ- 700 מ' מדרום לשער טבריה. מה שאומר שחמת-טבריה בלועה כולה בתחום שבת של טבריה. אך לא ההיפך.

למעוניינים להתמצא בשטח היכן מדובר, ולהרחבות נוספות, מיועד המשך הדברים.

מפת טבריה

כדי להבהיר את דברי התוספתא הללו, נסקור בקצרה מספר אתרים מרכזיים בטבריה מאז התקופה הרומית.

	<p><u>ב"טבריה העתיקה"</u> חץ ירוק בהיר – בית הכנסת של הרב אבולעפיה</p> <p>חץ ירוק כהה – גן ארכיאולוגי טבריה</p> <p>חץ צהוב – החומה התורכית</p> <p><u>בפארק ברקו</u> חץ סגול – התיאטרון של טבריה הקדומה</p> <p>חץ אדום – השער הדרומי של טבריה הרומאית</p> <p><u>מלון גני חמת</u> - חץ ורוד - בית כנסת עם פסיפסים (כוסה ואינו פתוח לציבור)</p> <p><u>גן לאומי חמת-טבריה</u> חץ כחול – בית הכנסת של חמת</p>
--	--

מפה מתוך אתר "עמוד ענן". קנה מידה: כל ריבוע במפה – 1 ק"מ.

הערות למפה:

במפה לא מסומן פארק ברקו. נמצא באיזור בו כתוב במפה "מרת ברניקי" וסביבו.

קבר רבי מאיר – לא נמצא היכן שכתוב במפה אלא מעט מדרום, ליד החץ הכחול (העיגול הכחול השמאלי).

המשך ...

קטע החוף שמחמת-טבריה שבדרום ועד ה"עיר העתיקה" שבצפון – עשיר באינספור ממצאים, מהתקופה הרומית הקדומה והלאה. תחילה הרחבה על המרכזיים שבהם, שסומנו במפה בעמוד הקודם:

חץ ירוק בהיר – בית הכנסת של ר' חיים אבולעפיא נבנה שנת ת"ק 1740 (אמצע המאה ה"ח) להרחבה באתר הסקר הארכיאולוגי של ישראל,

אתר 41 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23192>

חץ ירוק כהה – גן ארכיאולוגי טבריה, בעיר העתיקה. שרידי רובע מגורים ובית כנסת. בית הכנסת נבנה בתקופה הביזנטית, במאה הרביעית-חמישית. ושימש כנראה עד אמצע המאה השמינית.

אתר 46 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23197>

בדרום הגן הארכיאולוגי, בחניון מלון פלאזה'ה - שרידי בנייה וממצאים, החל מהתקופה הרומית הקדומה ועד העות'מנית. בין השאר אבן מצבה עם כתובת בעברית מימי הביניים המאוחרים.

אתר 70 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23221>

חץ צהוב החומה העות'מנית

אתר 37 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23200>

מדרום לחומה – שרידים מתקופות שונות, כולל מבנה גדול, שזוהה כאצטדיון של טבריה מהמאה הראשונה לספירה.

אתר 49 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23200>

אתר 80 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23231>

גם בשכונת "גאולים" בטבריה (מדרום מערב לחץ הצהוב), סביב רחוב טולדאנו – הרחוב שבמרכז שכונה זו במפה – נתגלו ממצאים החל מהתקופה הרומית הקדומה, וכן קטעים מהחומה שהקיפה אותה (על חומה זו ראה עוד להלן

חומת טבריה)

אתר 20 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23171>

חץ סגול - התיאטרון הרומי העתיק. נבנה כנראה במאה הראשונה לספירה, יחד עם התיאטרון של ציפורי.

אתר 102 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23253>

חץ אדום – שער העיר מהתקופה הרומית והקצה הדרומי של הקארדו.

אתר 108 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23259>

חץ כחול - בית הכנסת של חמת-טבריה. בגבול הדרומי של חמת, בסמוך ל"קבר ר' מאיר בעל הנס".

אתר 126 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23277>

החומה הדרומית של חמת נראית על פני השטח, בסמוך לבית הכנסת

אתר 134 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23285>

העולה מכל זה:

שרידי בניה וממצאים מהתקופה הרומית הקדומה נמצאו החל מהגן הארכיאולוגי באיזור המכונה ה"עיר העתיקה" בטבריה של ימינו, (וברחוב טולדאנו בשכונת "גאולים" שמדרום מערב לו), ועד לשער העיר, כ- 1700 מטרים מדרום, בתוך "פארק ברקו". והמסקנה היא שהעיר הרומית השתרעה בין התחומים האלו.

בתקופה הביזנטית הוקפה טבריה חומה, גם היא מצביעה לנו על גבולות העיר. ראה שרטוט בעמוד הבא, והרחבה על החומה – להלן חומת טבריה.

חמת נמצאת מדרום לטבריה, וחומתה הדרומית של חמת נמצא כ- 700 מ' מדרום לשער טבריה. מה שאומר שחמת-טבריה בלועה כולה בתחום שבת של טבריה. אך לא ההיפך.

תכנית טבריה

תכנית העיר בתקופת המשנה והתלמוד

תכנית טבריה הרומית ביזנטית

שורטטה על ידי יזהר הירשפלד ז"ל ורוני רייך יבלח"א, עדכונים – יוסי סטיפנסקי

מסלול החומות, של טבריה ושל חמת - שורטט בקו רציף במקומות שהוא קיים עד היום. הקו המקווקו - השלמה משוערת.

מקור המפה, כפי שיצאה מידי הירשפלד ורייך - http://truthofland.co.il/tiberia/tiberia_map.jpg

למעוניינים בצילום אויר - http://truthofland.co.il/tiberia/tiberia_roman.jpg

המשך ...

איחוד הערים

התוספתא מעידה ששתי הערים התאחדו לעיר אחת. אלא שבחפירות הרבות שהתקיימו באיזור זה התגלו רק בתים מתקופות מאוחרות יותר – התקופה המוסלמית והלאה. ההשערה של יוסי סטיפנסקי, שמה שחיבר את הערים הוא "חומת הים": מדובר בקיר, אולי חומה, שהתגלה לאורך קו החוף, לאורך למעלה מ-100 מטרים, שאפשר שהמשיך עד חמת ושימש כקיר חומה שחיבר בין שתי הערים.

אתר 98 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23249>

אתר 96 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23247>

חומת טבריה

טבריה אמנם הוקמה בתקופה הרומית, אבל החומה שהתגלתה איננה מהתקופה הרומית, אלא רק מהתקופה הביזנטית. היא נבנתה כנראה בימי הקיסר יוסטיניאנוס (527 – 565 לסה"נ). להרחבה

אתר 97 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23260>

(בהדמנות זו:

<https://amudanan.co.il/#!wiki=P874717> - להרחבה על הר ברניקי המוזכר שם -

ובסקר, אתר 83 - <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23234>)

במפה שבעמ' 2, תחילתה של החומה הוא על חוף הים, בעיגול שנחצה על ידי החץ האדום. טבריה כאמור משתרעת מהחץ האדום ועד החץ הצהוב, ואולי אפילו החץ הירוק, והחומה מקיפה אותה לפי התוואי שבמפה שבעמוד 4.

עוד טבריה בתקופה הרומית -

<https://files5.design-editor.com/90/9007975/UploadedFiles/cc39af6f-c35b-46ae-9470-b4826fabe29d.pdf>

קברי צדיקים בטבריה

<https://files5.design-editor.com/90/9007975/UploadedFiles/94fdf7c1-6963-4608-b251-2343711d7e33.pdf>

וכמובן יש ברשת חומר רב נוסף.

בין טבריה לחמת

לא ידוע גבולה הצפוני של חמת. בין השער הדרומי של טבריה הרומית לבין חמת התגלו בתי מגורים רבים מהתקופה המוסלמית. התגלו גם ממצאים מהתקופה הביזנטית: למשל, באיזור המסומן בחץ בצבע ארגמן (בורדו), בחזית המזרחית של מלון גני חמת, נמצא ממצא רב, כולל בית כנסת עם פסיפסים (בית הכנסת כוסה, ומהלון נבנה מסביב לו). רוב הממצא תוארך לתקופה המוסלמית הקדומה, וחלקו לתקופה הביזנטית. אך מהתקופה הרומית הקדומה נמצאו קברים (סרקופגים) חלקם נושאי כתובות.

יש דיעות שונות על תארוך בית הכנסת. היו שהקדימוהו כבר בתקופה הרומית הקדומה – מה שפחות מסתבר כיון שזהו זמנם של הקברים – ורוב הדיעות מאחרות אותו למאות השלישית-רביעית או אף אחריה.

אתר 119 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23270>

אגב, במתחם מלון גני חמת נמצא קבר, ללא ממצא ארכיאולוגי, המיוחס ל "קבר ר' ירמיה".

אתר 120 <http://survey.antiquities.org.il/#/MapSurvey/2163/site/23271>